

NASTAL ČAS DEKRIMINALIZOVAŤ OHOVÁRANIE 15. júna 2023

Je smutné, ak Slovensko po piatich rokoch od vraždy novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenice Martiny Kušnírovej zažíva nielen neakceptovateľný útočný a dehonestujúci slovník niektorých politikov a ich podporovateľov, ale aj ich snahy obracať sa pre prácu kritických médií a novinárov na súdy.

Anti-SLAPP

Bohužiaľ, na Slovensku sa už istý čas darí verejným činiteľom (politici, sudcovia) zastrašovať novinárov a prostredníctvom rôznych žalôb od médií žiadať stovky tisíc eur. Na tieto systematické snahy o umlčanie verejného záujmu, ktorý bránia predovšetkým novinári, občianska spoločnosť a aktivisti, zareagovala v roku 2022 aj Európska komisia – návrhom anti-SLAPP smernice so zámerom nájsť odpoveď na žaloby známe ako SLAPP (*Strategic Lawsuits Against Public Participation*, strategické žaloby voči účasti verejnosti). Ide o zjavne neopodstatnené alebo zneužívajúce súdne konania proti aktérom zaujímavým sa o témy verejného záujmu, teda o žaloby priamo namierené proti slobode slova.¹

Slovensko je momentálne najhoršie

Slovensko stále patrí ku krajinám, kde je ohováranie (defamation) stále trestným činom. V širšom rámci Európy, zahŕňajúc aj štáty Balkánu a krajiny bývalého ZSSR, bolo ohováranie dekriminalizované v 16 krajinách - z krajín EÚ je to Estónsko (2002), Cyprus (2003), Írsko (2009), Rumunsko (2014) a Malta (2018), pričom 3 ďalšie krajiny (Bulharsko, Chorvátsko a Litva) pristúpili k čiastočnej dekriminalizácii. Je šokujúce, že z hľadiska prípustnej trestnej sadzby je Slovensko na úplnom dne, keď podľa existujúceho §373 Trestného zákona sa odsúdený za ohováranie môže potrestať odňatím slobody až na 8 rokov.

A to aj napriek tomu, že všetky medzinárodné ľudsko-právne dokumenty, inštitúcie, ako aj ustálená prax Európskeho súdu pre ľudské práva dôrazne odporúčajú spory o ochranu osobnosti, či dobrej povesti, viesť v civilnom konaní, a to predovšetkým v súvislosti s verejnými činiteľmi, ktorí z titulu svojej pozície a zodpovednosti vo verejnom živote musia strpieť omnoho kritickejšiu reflexiu.

Novela znižuje sadzbu z 8 na 2 roky

Navrhovaná komplexná novela Trestného zákona pripravená bývalým ministrom Viliamom Karasom v znení schválenom v máji v prvom čítaní obsahuje úpravu posudzovania trestného činu ohovárania, pričom navrhuje tieto dve zásadné zmeny:

¹ MEMO 98 (v rámci projektu [PATFox - Pioneering anti-SLAPP training for freedom of expression](#)) pripravilo slovenské [curriculum](#) s cieľom predstaviť SLAPP, medzinárodný kontext, pripravovanú smernicu EÚ, a najmä slovenské reálie, vrátane prípadovej štúdie. Zároveň sme začali s praktickými aktivitami s cieľom zlepšovať právne povedomie a pripravenosť čeliť podobným šikanóznym žalobám.

- Odstraňuje drakonické nastavenie súčasného znenia §373 (ohováranie), keď hornú hranicu sadzby znižuje z 8 na 2 roky.
- Zároveň novelizáciou §34 (zásady ukladania trestov) umožňuje, že súd uloží trest nespojený s odňatím slobody – týka sa to páchatel'a, ktorého súd odsudzuje za trestný čin ohovárania, a ktorému hrozí nižšia sadzba (1 rok, podľa §373 ods.1), a ktorý nebol pred spáchaním trestného činu odsúdený.

To však nestačí

Ministerstvo v dôvodovej správe tvrdí, že *“nie je prípustné, aby popri nástrojoch civilného práva, ako aj zákona č. 372/1990 o priestupkoch, existovalo ohováranie ako trestný čin v rovine ohrozovacieho trestného činu, teda aj bez vzniku reálnej ujmy”*, preto návrh mení charakteristiku trestného činu na *“poruchový trestný čin.”*

Hoci ministerstvo tvrdí, že *„návrhom zákona sa [...] za vybrané trestné činy vyslovene preferuje ukladanie trestov nespojených s odňatím slobody“*, v súvislosti s trestným činom ohovárania to však bohužiaľ neplatí. Tento prístup sa aplikuje iba na jednu z dvoch skutkových podstát a aj pri tej je jeho uplatnenie viazané na inú podmienku (páchatel' nebol pred spáchaním trestného činu odsúdený).

Civilné právo poskytuje ochranu

Princíp *„ultima ratio“*, spomínaný aj v dôvodovej správe návrhu novely znamená, že represívne právne prostriedky sa majú použiť až keď nie je iná možnosť. V širšom ponímaní to znamená, že trestné právo sa má uplatniť až v momente, keď sú práva jednotlivca, spoločnosti alebo štátu vážne porušené, a zároveň v právnom prostredí absentujú iné alternatívne formy nápravy. U nás, ako aj v každej inej slušnej demokratickej krajine, také prostriedky existujú – dotknuté osoby sa môžu domáhať ochrany v civilnom procese, prostredníctvom Občianskeho zákonníka (ochrana osobnosti fyzickej osoby, ochrana dobrej povesti právnickej osoby).

Ako už v roku 2003 uvádzal Úrad Splnomocnenca pre slobodu médií OBSE (The OSCE Representative on Freedom of the Media, *Ending the Chilling Effect*) logickým prvým krokom by malo byť "odstránenie trestov odňatia slobody" v súvislosti s ohováraním. Trestanie urážky na cti trestom odňatia slobody je v 21. storočí neprimeraným opatrením a zastaranou prehnanou reakciou. Ďalším logickým krokom je úplná "de-kriminalizácia" ohovárania, čo je akt, ktorý by mal pomôcť vytvoriť priestor pre civilizovanejšiu a primeranejšiu reakciu prostredníctvom ustanovení občianskeho zákonníka.

Sloboda prejavu, nie kriminalizácia

Ministerský návrh síce hovorí o humanizácii trestnej politiky, ostáva však iba v kroku 1, na polceste. Demokratické krajiny musia nastaviť vyšší štandard, sloboda prejavu musí prevážiť.

Vyzývame preto politikov, aby našli odvahu a ukázali, že Slovensko patrí naozaj do okruhu vyspelých demokracií, a aby ukázali, že im naozaj záleží na slobodných a kritických médiách - a §373 z novely Trestného zákona úplne odstránili.